

Het huis van de Joodse Stadgers

De herinrichting van de synagoge in de Folkingestraat in Groningen is voltooid. De bewogen geschiedenis van dat gebouw, die begon in 1906, krijgt zo een nieuw hoofdstuk.

MARCEL LOODEN

Dé blikvanger van de Folkingestraat in Groningen is de synagoge. Dat gebouw doorstond de duistere twintigste eeuw en is, nu het nieuw is ingericht, klaar voor de toekomst. De geschiedenis van het gebouw is bewogen en begon in 1906, toen het als gloednieuwe synagoge in gebruik werd genomen.

In de stad Groningen woonden toen al enkele eeuwen Joden. Ze hadden op verschillende plekken hun geloof beleden maar in 1756 een synagoge gekregen. Een klein gebouw dat toen nog groot genoeg was om de leden van de Joodse gemeente in Groningen te herbergen. Op de ochtenden van de Sabbat en op feestdagen kwamen ze daar bij elkaar. Die synagoge stond op dezelfde plek als de huidige.

In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal Joodse Stadgers toe waardoor de synagoge langzaam maar zeker te klein werd. Het aantal welgestelde Joden nam ook toe. Onder hen waren rijke handelaren en winkeliers, wetenschappers en artsen. Izaak van Deen was zelfs zowel arts als wetenschapper en ook nog eens de eerste Joodse buitengewoon hoogleraar in Nederland.

Al deze 'maatschappelijk geslaagden' hikten steeds meer aan tegen het te kleine en nogal armzalig ogende gebouw. Ze wilden een nieuwe synagoge en uiteindelijk besloot het bestuur van de Joodse gemeente een

nieuwe te laten bouwen. De kosten, bijna 53.000 gulden, waren hoog. Hij was ontworpen door de Friese architect Tjeerd Kuipers en oogde enigszins exotisch, Moors.

„Het was ook veel groter dan het vorige gebouw maar dat moest ook wel want Groningen had in 1906 zo'n 2700 Joden”, weet Geert Volders, de manager van de Stichting Folkingestraat Synagoge. „Ze behoorden ook tot één Joodse gemeente. In de 19de eeuw was er een afsplitsing geweest, toen stond elders in de stad nog een synagoge. Maar in 1906 was die afsplitsing verleden tijd.”

De Joodse gemeente bloeide op in de eerste decennia van de twintigste eeuw, het Joodse leven in Groningen was rijk. Zeker in de Folkingestraat, in de nabijheid van de synagoge. De Joden van de stad assimileerden maar hadden ook eigen verenigingen, een eigen school.

In de jaren dertig begonnen verontrustende geluiden uit Duitsland te komen, over de wijze waarop de nazi's met de Joden omgingen. Ze hingen als een donkere wolk boven de synagoge. Veel Joden in de stad hadden nauwe contacten met geloofsgenoten aan de andere kant van de grens.

Na de Duitse inval werd het stil in dat grote gebouw in de Folkingestraat. De gebruikers werden weggevoerd door de nazi's of doken onder. „Na de bevrijding keerden ongeveer tweehonderd terug”, zegt Volders. „De Joodse gemeente was daarmee te klein voor dat grote gebouw. Ze

Het religieuze deel van de synagoge in de jaren twintig van de vorige eeuw. FOTO GRONINGER ARCHIEVEN

ging de jeugdsjoel gebruiken die voor de oorlog even verderop, in de Folkingedwarsstraat, was gebouwd en in gebruik genomen.”

De synagoge werd in het begin van de jaren vijftig verkocht. Het gebouw kreeg een andere functie, het werd een wasserij.

Het grote moment van 'buigen of barsten' kwam een kleine dertig jaar later. De wasserij had de deuren gesloten, het pand stond leeg en was aan het verpauperen, kopers waren er niet. De stadsbestuurders stonden voor de vraag wat met de voormalige synagoge te doen. Laten we het slopen of kopen we het en geven we het een nieuwe invulling? Na veel wikken en wegen besloot een minieme meerderheid van de ge-

De rituele baden kunnen weer worden bekeken. FOTO MARLEEN ANNEMA

Manager Geert Volders in de heringerichte synagoge. FOTO JAN WILLEM VAN VLIET

meenteraad uiteindelijk het gebouw van de ondergang te redden.

Lenny Wolgen-Salmons, een jonge Joodse vrouw, had het initiatief genomen voor een restauratie. Zij had met enkele gelijkgestemden de Stichting Folkingestraat Synagoge opgezet. „Zij was zo eigenlijk de

redder van de synagoge”, aldus Volders. „Het gebouw werd opgeknapt en in 1981 weer in gebruik genomen door de Joodse gemeente. Het ging ook dienst doen als cultureel centrum en museum. De Stichting Folkingestraat Synagoge werd daar verantwoordelijk voor.

Zo kreeg het gebouw de functies die het nu nog altijd heeft. Op de zaterdagen en feestdagen worden er weer diensten gehouden, in het religieuze deel. In het andere, openbare deel staat een tentoonstelling die iets vertelt over de Joodse geschiedenis in de regio. Daar worden ook

lezingen gegeven en op andere manieren aandacht besteed aan kunst en cultuur.

Die tentoonstelling verouderde in de afgelopen jaren en waren ook te veel gericht op de Joden in de Stad. Volders: „Daarom hebben we een compleet nieuwe permanente expo-

sitie gemaakt, meer digitaal, meer van deze tijd, en met meer aandacht voor de Joden in de Ommelanden en ook de Duitse grensstreek. Het openbare deel is zo helemaal heringericht. Het gebouw heeft ook een nieuwe entree gekregen. Het is nu helemaal klaar voor deze eeuw.”